

Bryllup i avtradisjoniseringens tidsalder

Weddings in the age of detraditionalisation

Anne Lise Ellingsæter

Professor i sosiologi, Universitetet i Oslo

a.l.ellingsater@sosgeo.uio.no

SAMMENDRAG

Avtradisjonisering er et kjennetegn ved senmoderne samfunn. Utviklingen i ekteskapsinstitusjonen speiler avtradisjoniseringsprosesser: ekteskapsratene går ned, samboerskap er blitt vanlig, flere barn fødes utenfor ekteskap og flere skiller seg. Ekteskapet har mistet sin selvfølgelige status som institusjonell ramme for samliv og foreldreskap. Men hvorfor fortsetter likevel det store flertallet å gifte seg, også i Norge, et land der avtradisjoniseringsprosessene er mest markante? Basert på intervjuer med 27 kvinner og menn som enten nylig hadde giftet seg eller planla bryllup, undersøkes følgende to spørsmål i denne artikkelen: Hvilke motivasjoner hadde de for å følge tradisjonen med å gifte seg? Og hvordan skjedde ekteskapsinngåelsen – hvilken plass og mening hadde tradisjoner som frieri, vielse, bryllupsfeiring og navnebytte? Den gjengse motivasjonen for å gifte seg var at ekteskapskontrakten gir økt følelsesmessig trygghet i en tid med ustabile samliv. Tradisjonelle elementer inngikk i bryllupsritualene – men i flytende blandinger og omfang, og valgene involverte ulike nivåer av refleksjon og tilpasninger.

Nøkkelord

ekteskap, bryllup, tradisjoner, ritualer, kjønn, Norge

ABSTRACT

Detraditionalisation is a characteristic of late modern society. Changes in the marriage institution signify detraditionalisation processes: Falling marriage rates, rising cohabitation, more children born outside marriage and increasing divorce rates. Marriage has lost its self-evident status as the institutional frame of intimate relations and parenthood. But why does a large majority still marry in Norway, a country where the processes of detraditionalisation are most prominent? Based on interviews with 27 women and men who had recently married or were soon going to, this article addresses two questions: What motivations did they have to follow the tradition of marriage? And how did the marriage happen

– what place and meaning did traditions like the proposal, the wedding ceremony, the wedding reception and name change have? The common motivation for marriage is that the marriage contract provides emotional reassurance in a time of instable intimate relations. The uses of traditional rituals were fluid and varying – involving different degrees of reflection and adjustment.

Keywords

marriage, weddings, traditions, rituals, gender, Norway

INNLEDNING

Det er bred enighet om at avtradisjonisering er et kjennetegn ved senmoderne samfunn (Thompson, 1996). Praksiser som er styrt av regler knyttet til en rituell eller symbolsk orden, svinner hen (Hobsbawm, 1996). Avtradisjonisering har stått sentralt i den klassiske sosialteorien: Med fremveksten av det moderne samfunnets rasjonaliserings- og sekulariseringsprosesser, vil tradisjoner gradvis forsvinne og til slutt opphøre å ha en meningsfylt rolle i folks liv (Thompson, 1996). Tesen ble fornyet gjennom individualiseringsteoriene til blant andre Giddens og Beck, som har hatt stor innflytelse (se for eksempel Giddens, 1992; Beck, 1992). De hevdet at avtradisjonisering pågår samtidig med avindustrialisering. I det senmoderne samfunnet står individet i sentrum, det settes fri fra de sosiale formene i industrisamfunnet – klasse, familie og kjønn. Familieinstitusjonen avtradisjoniseres, kvinner og menn frigjøres fra tradisjonelle forventninger og de gis muligheter til å velge hvordan de vil leve. Idealtypen for kjærlighetsrelasjoner er «rene relasjoner»; det er relasjonen i seg selv som er målet, og den varer bare så lenge den oppfyller individets behov (Giddens, 1992).

De store endringene i ekteskapsinstitusjonen er utslag av avtradisjoniseringprosesser: ekteskapsratene går ned, samboerskap er blitt svært vanlig, flere barn fødes utenfor ekteskap og flere skiller seg. Men ulik takt i samfunnsendringene som påvirker avtradisjonisering, nedfeller seg i nasjonale forskjeller: Europeiske land med høy yrkesaktivitet blant kvinner, som de nordiske landene, har lavere ekteskapstilbøyelighet, høyere andel samboere og høyere skilsmisserater, sammenlignet med land som har en befolkning som er mer kjønnsstradisjonell og religiøs (Kalminj, 2007). Skillet mellom samboerskap og ekteskap oppfattes som mer eller mindre utvisket i de nordiske landene (Cherlin, 2004). Ekteskap er i enda mindre grad enn i andre land nødvendig som legitim ramme rundt seksuelle relasjoner eller foreldreskap. I Norge er samboerskap blitt juridisk likestilt med ekteskap gjennom reguleringer av samboeres rettigheter og plikter når det gjelder skatt, arv og foreldreskap.

Men ekteskapsinngåelse er likevel en tradisjon som holder stand. I alle vestlige land gifter det store flertallet seg (Cherlin, 2004, Sobotka & Toulemon, 2008), også i Norge: I 2004 planla to av tre unge mennesker å gifte seg, og flertallet gifter seg før eller siden (Noack & Lyngstad, 2012; Wiik, 2010). Men de som inngår ekteskap er selektert – det er forskjeller mellom dem som velger de to samlivstypene og samlivet deres (Dommermuth mfl., 2015; Noack, 2010; Wiik, 2010). De som gifter seg har høyere sosioøkonomisk status (utdanning, inntekt). Gifte er dessuten mer forpliktet og fornøyd med samlivet, og har lavere bruddrater enn samboere (Wiik, 2010).

Den nedadgående trenden i ekteskapsinngåelser forventes å fortsette i Norge. Statistisk sentralbyrå forventer at i nær fremtid vil drøyt 40 prosent være ugift ved 50 års alder, sammenlignet med 5–10 prosent i begynnelsen av 1970-årene. Men over halvparten kommer altså fortsatt til å gifte seg. Hvorfor ekteskapstradisjonen er så seiglivet, er tema for en voksende angloamerikansk faglitteratur (for eksempel Carter & Duncan, 2018; Cherlin, 2004; Lewis, 2001; Yodanis & Lauer, 2014). Men det er få norske studier av hvorfor folk fortsetter å gifte seg, og hvordan denne tradisjonen videreføres. Tanken bak denne eksplorative studien er å få mer innsikt i disse spørsmålene. Basert på 27 intervjuer med kvinner og menn som enten nylig hadde giftet seg eller planla bryllup, belyses følgende to spørsmål: Hvilke motivasjoner hadde de for å følge tradisjonen med å gifte seg? Og hvordan skjedde ekteskapsinngåelsen – hvilken plass og mening hadde tradisjoner som frieri, vielse, bryllupsfeiring og navnebytte?

EKTESKAPSTRADISJONER I SENMODERNE SAMFUNN

Når man skal forstå videreføring av ekteskapstradisjoner i senmoderne samfunn, er avtradisjoniseringsteorier, som ser tradisjon og modernitet som motpoler, til liten hjelp. Utgangspunktet for denne analysen er en tilnærming som integrerer de to, nemlig tesen om sameksistens – avtradisjonisering og videreføring av tradisjoner pågår side om side (Heelas, 1996). Et annet utgangspunkt er at det er fruktbart å skille mellom regulative og meningskonstituerende tradisjoner (Gross, 2005). Meningsnivået er vesentlig for å for å innsikt i videreføring av tradisjoner i senmoderne samfunn. Et tredje utgangspunkt er at individenes handlinger i varierende grad er gjenstand for kritisk refleksjon, og at tilgjengelige kulturelle repertoarer former valgene (Carter & Duncan, 2018).

Kritikere av avtradisjoniseringsteorier mener at det er lite fruktbart å se på avtradisjonisering som en enveisprosess der tradisjoner svekkes (Heelas, 1996; Thompson, 1996). Noen tradisjoner tilpasset eldre samfunns- og autoritetsstruktur forsvinner. Men andre justeres gjennom endret innhold og legitimering. Nye tradisjoner kan «finnes opp» – konstrueres og institusjonaliseres (Hobsbawm, 1996). Tradisjoner kan være en kilde til kreativitet og dynamikk (Thompson, 1996). Mange studier av familie- og kjønnsrelasjoner støtter en tilnærming som gir rom for at avtradisjonisering kan foregå samtidig med at tradisjoner videreføres (Carter & Duncan, 2018; Gilding, 2010; Jamieson, 1999; Lauer & Yodanis, 2010).

Tesen om sameksistens forutsetter at individet befinner seg i et spenningsfelt mellom forventninger fra omverdenen og egne ønsker, forventninger og aspirasjoner (Heelas, 1996). Tradisjoner kan påvirke individuell handling på ulike måter. Regulative tradisjoner som har stått i sentrum for avtradisjoniseringsdebatten, er forankret i kollektive normer som sanksjoneres, i form av eksklusjon fra moralske fellesskap (Gross, 2005). Meningskonstituerende tradisjoner har et annet grunnlag, de etablerer kulturelle normer gjennom meningsbærende mønstre (*patterns of sense*), disse kan også formidles mellom generasjoner. Tradisjoner har altså fortsatt betydning, selv om den regulative komponenten svekkes. Ingen handlinger kan fullt ut avtradisjoniseres, det vil si utgjøre fullstendig brudd med alle tidligere tradisjoner. Det er eksisterende og intersubjektivt skapte tradisjoner som gjør meningsfull subjektivitet mulig (Gross, 2005). Folk må i ulike sosiale situasjoner gjøre tilpasninger til eksisterende tradisjoner.

I samfunn der tradisjoner blir valgt og ikke påtvunget, blir tradisjoner mer flytende og varierende (Carter & Duncan, 2018). Den klassiske sosiologiske forståelsen av ekteskapstradisjonen har vært som overgangsritual – markeringen av rolleovergangen fra ugift til gift. Bryllupet har vært sett på som en rolleforsterker: Det skal bidra til å stadfeste brudens og brudgommens nye identitet, de får informasjon om hvordan de bør handle i sin nye rolle, de blir godkjent av sine sosiale nettverk, og det reduserer usikkerheten om det valget de har tatt (Kalmijn 2004). Avtradisjonering av ekteskapsinstitusjonen, ikke minst en ny tradisjon med samboerskap før ekteskap, gir grunn til å tro at individuelle motivasjoner for å gifte seg har endret seg. For å få innsikt i dagens ekteskapstradisjon og -ritualer, må derfor den meningen aktørene tillegger egne handlinger stå i sentrum. Bruk og fortolkning av tradisjonelle ritualer kan variere fra person til person (Høeg, 2008).

Engelske studier av ekteskapstradisjonen viser at tradisjoner ofte brukes til å skape mening i sosiale relasjoner og personlige valg (Carter & Duncan, 2017, 2018). Tradisjoner blir både en ressurs og et legitimeringsredskap. Folk bruker tradisjoner, justerer tradisjoner og lager nye. De gjør individuelle valg, men valgene er forankret i relasjoner til andre. De responderer bevisst og ubevisst på nye og endrede situasjoner. Noen tradisjoner tas for gitt, og folk handler vanemessig i forhold til disse. Andre elementer blir gransket nærmere, og det blir gjort tilpasninger, mens i andre tilfeller blir det gjort kreative innovasjoner. Noen tradisjoner blir «gjenoppfunnet» eller re-tradisjonalisert. Skillet mellom hva som er moderne og tradisjonelt blir mindre skarpt.

Bryllups- og ekteskapsritualer formes av samfunnets kulturelle skript – repertoarer og kognitive skjemaer (se Swidler, 2001). I tilpasninger til tradisjoner har det betydning hvilke alternativer som er lett tilgjengelig og hvilke som oppleves som sosialt passende (Carter & Duncan, 2018). Kulturelle symboler danner ikke bare grunnlag for handling, men etablerer også «følelsesregler»: latente normer og skjema for passende følelser i ulike sosiale situasjoner (Hochschild, 1979). I senmoderne samfunn foregår kultivering av tradisjoner i mindre grad i lokale ansikt-til-ansikt-kontekster, og veves i økende grad sammen med symbolske former formidlet gjennom mediene, som internett og TV (Thompson, 1996).

Kulturelle repertoarer avspeiler sosiale hierarkier og distinksjoner. Engelske studier finner at selv om samfunnet kjennetegnes av økt likestilling, er nære relasjoner fremdeles preget av kjønnsulikhet og kjønnsstereotyper (Jamieson, 1999). Amerikanske studier hevder at bryllup og ekteskap er blitt markører for personlig vellykkethet, og at atferden til den hvite heteroseksuelle middelklassen opphøyes som hegemoniske kulturelle skript (Cherlin, 2004; Lamont 2014).

MATERIALET

Delvis strukturerte intervjuer ble gjennomført sommeren 2015 med et utvalg bestående av 27 personer, hvorav 16 kvinner og 11 menn. Utvalget representerer 24 intervjuer og 21 bryllup/brudepar: Tre brudepar ble intervjuet sammen, mens kvinnen og mannen i tre par ble intervjuet hver for seg. De resterende 18 intervjuene var med den ene i brudeparet. Parintervjuene var først og fremst praktisk motivert, blant annet for å sikre nok informanter av begge kjønn. I analysen er sitater fra kvinnene merket med K og mennene med M dersom kjønn ellers ikke fremgår av sammenhengen. En styrke ved datamaterialet er at

ekteskapsinngåelse ikke er et hypotetisk spørsmål for informantene. Utvalgsriteriet var at valget om å gifte seg allerede var tatt og at begivenheten lå nær i tid: 11 par hadde giftet seg innenfor året før intervjuutidspunktet, mens ti par hadde satt dato for bryllupet innen det kommende året – de fleste i de nærmeste månedene, og alle var godt i gang med planleggingen av bryllupet.

Undersøkelsen er eksplorerende og har ikke et generaliserende siktemål. Informantene tilhører en selektert gruppe innen majoritetsbefolkningen. Materialet kan si oss noe om betydningen av ekteskapsinngåelse og bryllup blant dem som har valgt å gifte seg for første gang. Utvalget er også avgrenset til urbane, etnisk norske, heteroseksuelle par. Informantene ble rekruttert gjennom snøballmetode (sosiale nettverk, *Facebook*) i to norske byer på Østlandet; en storby (de fleste av informantene) og en middels stor by. Snøballmetoden bidro til at utvalget fikk noen ikke-intenderte skjelheter når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunn, alder og type vielse. Nesten alle informantene i utvalget hadde, eller var i gang med, universitets- eller høyskoleutdanning, med unntak av et par som hadde yrkesfaglig utdanning. De som var i jobb hadde middelklasseyrker som lærer, konsulent osv. eller øvre middelklasseyrker som lege, advokat, sivilingeniør. Det viste seg vanskelig å rekruttere informanter med annen sosioøkonomisk bakgrunn.

Studien kan først og fremst gi innsikt i motivasjoner og praksiser i dette sosioøkonomiske sjiktet. En undersøkelse av giftermålstradisjoner i andre sosioøkonomiske grupper blant par som gifter seg for andre gang, likekjønnede par og innvandrergupper, ville kunne bringe frem andre mønstre. En økende andel av ekteskapsinngåelsene involverer for eksempel personer med innvandrerbakgrunn, 21 prosent i 2016 (Dzamarija, 2017). Men hva tradisjoner «er», er gjenstand for forhandlinger, og endrer seg også i disse gruppene (se Smart & Shipman, 2004).

Informantene er yngre enn det statistiske gjennomsnittet for alder ved første gangs giftermål. I befolkningen er gjennomsnittsalderen 31,4 år for kvinner og 34,2 år for menn (Dommermuth mfl., 2015). I utvalget var gjennomsnittet for kvinnene 25,5 år og 27,23 år for mennene. De yngste var 21 år, de eldste var 32 år. Lavere gjennomsnittsalder *kan* være en indikasjon på at informantene har mer tradisjonelle oppfatninger av ekteskap. Men samtidig tilhører de en sosioøkonomisk gruppe som har mer likestilte holdninger enn gjennomsnittet (Hansen & Slagsvold, 2012). Tre av de 21 parene i utvalget hadde ikke vært samboere før de giftet seg. Det er omtrent på linje med statistikken som viser at én av ti gifter seg direkte uten først å ha vært samboere – en praksis som først og fremst knyttes til religiøsitet og visse innvandrergupper (Dommermuth mfl., 2015). Fire av parene hadde fått ett barn før bryllupet. I utvalget er det også noen flere kirkelige vielser enn i befolkningen ellers; 12 av de 21 brudeparene ble viet i kirken, mens ni ble viet borgerlig. Ifølge statistikken ble det inngått 22 887 ekteskap i 2014, der 38 prosent av vielsene ble utført av statskirken, 33 prosent ble viet borgerlig, mens 7 prosent ble viet av tros- og livssynsamfunn utenfor Den norske kirke. Andelen som giftet seg i utlandet er voksende, og utgjorde 20 prosent av alle vielser. Type vielse er ukjent, men det er rimelig å tro at det er flest borgerlige. For å gifte seg i Den norske kirke må én i paret være medlem. Medlemskap i statskirken går ned. Borgerlige vigslar ble innført allerede i 1845, og er en livssynsnøytral og rettslig handling. Formen på innholdet i vielsen er offentlig regulert, og vielsen foretas av noen som har vigselrett, som regel dommere ved tingretten, men også humanetikere kan foreta vielser.

Studien inngikk i et samarbeid med engelske forskere, og den norske intervjuguiden ble bearbeidet med utgangspunkt i guiden til en pilotundersøkelse gjennomført i England (se Carter & Duncan, 2017). Guiden startet med et åpent spørsmål hvor respondentene ble bedt om å fortelle om bryllupet sitt, mens resten av intervjuet var mer strukturert og inneholdt spørsmål om hvorfor informantene ønsket å gifte seg, hvordan valget ble tatt, samt flere spørsmål om ulike sider ved planlegging/gjennomføring av selve bryllupet (eksempelvis hva slags bryllup de ønsket seg, planlegging/arbeidsdeling med partner, kostnader, hvem som ble invitert) samt eventuelt navnebytte. Ingen av guidene inneholdt spørsmål om frieri, men det kom opp som tema i løpet av alle de norske intervjuene. Intervjuene ble tatt opp med diktafon, transkribert og overført til NVivo (dataprogram for kvalitativ tekstanalyse). Analysen i denne artikkelen er basert på en tematisk analyse av respondentenes motivasjoner for valget om å gifte seg og valg/refleksjoner knyttet til de utvalgte bryllupsritualene.

GIFTERMÅLET: Å STENGE DØRA

Amerikanske og engelske studier finner at tradisjonelle forventninger til ekteskap har holdt stand (Carter & Duncan, 2018; Yodanis & Lauer, 2014). Mange oppfatter det å gifte seg som en slags gullstandard (Carter & Duncan, 2017). Selv om den praktiske betydningen av ekteskap er svekket, er den symbolske betydningen høy (Cherlin, 2004). I den amerikanske kulturen tas det for gitt at det å gifte seg er noe alle ønsker å gjøre (Yodanis & Lauer, 2014). En studie blant engelske kvinner fant at deres aspirasjoner om ekteskap var en respons på samtidens ustabile samliv. Oppfatningen var at ekteskapet ga større trygghet enn andre typer relasjoner: reproduktivt (stabil ramme rundt barn), økonomisk og legalt (Carter, 2017). En norsk studie basert på fokusgruppeintervjuet fant at giftermål ikke ble oppfattet som et normativt eller ideologisk spørsmål, men var opptil den enkeltes valg (Lappegård & Noack, 2015).

Blant informantene som hadde vært samboere, var giftermålet et naturlig neste steg i forholdet. Motivene rommet elementer fra den regulative ekteskapstradisjonen. Ekteskapet er en offentlig stadfesting og forpliktelse av parforholdet: «[S]å har vi tenkt på en stund at vi har lyst til å gifte oss for på en måte å stadfeste at vi skal være sammen» (K). Noen tenkte at det gir anerkjennelse fra samfunnet til paret: «Så man blir jo på en måte anerkjent på en litt annerledes måte, kanskje» (K). Selv om man ikke må gifte seg for å bekrefte at det er et stabilt forhold, opphører ekteskapet parforholdets status både i parets og omverdenens øyne: «Jeg tror det er viktig å være mann og kone [...] Vi gjør forholdet viktigere og mer betydningsfullt» (K). For informantene som så på seg selv som kristne, var ekteskapet fremdeles en regulativ moralsk tradisjon. «[S]om kristen så tenker jeg at [...] det også blir en tyngde ved at jeg [...] gir det løftet til Gud også» (M). Noen av disse informantene hadde valgt ikke å bo sammen før de giftet seg. En av kvinnene forklarte det med at det opphøyet ekteskapet til en hellig orden. Men samtidig ble det motivert som et individuelt valg – som «sosialt radikalt» og «ekstremt konservativt». Det brøt mot samfunnets samboerkonvensjon, og det var litt gøy – «for da får jeg lov å være litt annerledes».

Idealet var det livslange ekteskapet. «Det viktigste med, altså, med bryllupet blir egentlig at nå blir vi liksom bekrefte at nå blir det oss to for resten av livet, på en måte» (K). Det er «begynnelsen på livet sammen da. Ved å binde, altså knytte bånd sammen, og betyr egent-

lig for meg at da skal det vare livet ut» (M). «[I] hvert fall for meg er det naturlig å gifte seg, syns det er en fin måte å markere at man ønsker å være sammen med [...] den personen, da, resten av livet. Forhåpentligvis» (K). «[J]eg har lyst til å være resten av livet sammen med [kona mi], men det er jo ikke *egentlig* svaret, for det kunne jeg jo vært uansett. Jeg syns det er naturlig på en måte å formalisere det løftet til hverandre på den måten». Den tradisjonelle rekkefølgen – først ekteskap og så barn – hadde betydning for noen. Det er «mer stødig for barna hvis vi får det, å ha gifte foreldre. Det er ikke sånn at han kan bare gå ut døra, liksom, vi har juridiske forpliktelser til hverandre som gjør at vi må holde sammen, liksom» (K). «Og ... hvis man tenker fremover i tid, at man får barn, så vil jeg jo gjerne høre de si at 'mor og far er gift', på en måte» (M). Men noen av informantene hadde allerede fått barn, og for andre hadde det lite å si: «Nei, det er ikke noe bevisst valg [...] Vi har så mye annet vi ville ha gjort før [...] vi får barn [...] Også har [...] det å gifte seg da, blitt mer styrt av respekten for det, tror jeg, enn av, enn av lysten» (K).

Å følge tradisjonen med å gifte seg opplevdes om positivt og meningsfylt: «Og så er det selvfølgelig kultur og tradisjon, selvfølgelig, til en viss grad er det det og» (M). En av kvinnene refererte til at i hennes slekt var alle gift, «alle unntatt en stakkar som har blitt skilt (ler), unnskyld». En av mennene trodde på ekteskapet som tradisjon, «i min familie er alle gift», og viste til egne foreldre som har vært gift i 30–40 år. En annen kvinne mente at tradisjonen hadde endret seg fra foreldregenerasjonen som var «ganske sånn liberal, da» – dagens generasjon legger mer i ekteskapet enn foreldregenerasjonen. Bare én kvinne ga uttrykk for ambivalente følelser overfor ekteskapet – det er en unødvendig, gammel tradisjon, det er «bare et papir», det er ikke sikkert at den binder noen mer sammen. Dessuten er det i dag blitt «en eller annen sånn vellykkethetsfaktor ved det å være en familie da, stabil og trygg og sånn. Eh, så, og det er jeg litt sånn imot, da».

Informantenes motivasjoner var påvirket av samtidens kulturelle diskurs om skjøre samliv. Ekteskapskontrakten binder, det reduserer risikoen for brudd. Mange ønsker «sånn 'trygg havn' nå, heh. Og det gjorde man kanskje før og, men» (K). «Jeg tror kanskje ikke det påvirker relasjonen [...] i hvert fall at man føler seg *litt* sånn tryggere, eller hva jeg skal si, da» (K). Som samboer har man alltid en dør åpen, man kan gå når man vil. En av mennene hadde «lyst til å stenge den døren, da er det ferdig med det, det skal ikke være noe annet». Det er mer brysomt å skille seg enn å forlate en samboer, og man vil derfor gjøre en ekstra innsats for å redde forholdet. Ved en større konflikt «så ligger det nok kanskje en ekstra airbag der, da, som hindrer at det blir full krasj og at vi går fra hverandre. At vi kanskje gir litt ekstra. For å holde på forholdet» (K). I samboerskapet «har [du] ikke noe juridisk [...] som binder deg. Men når du først gifter deg og du har liksom sagt på papiret: 'Denne personen, han eller hun, eller – det velger jeg', og da er det ikke [...] like enkelt å si 'nei, jeg gidder ikke mer'» (M). En av kvinnene mente at «det krever litt baller da, å gifte seg». En annen kvinne fremholdt at paret etter et langt samboerskap hadde samlet seg mange eiendeler, og det var mer praktisk å gifte seg enn å sette opp samboerkontrakt.

Det var lite snakk om økonomisk trygghet eller fordeler. Bare én av kvinnene, som var student, mente det var skattemessige fordeler og at det faktisk var viktig for valget. Det kan bety at det ikke er legitimt å snakke om økonomi. Men de fleste bor allerede sammen, og mange har felles økonomi. Grunnlaget for ekteskapet var toinntektsfamilien: «Vi har jo begge faste jobber og er samboere og har god økonomi begge to, og vi følte vi var klare for

det steget, da» (K). Kvinner blir ikke forsørget verken i ekteskapet eller etter skilsmisse. Ekteskapeleg status har ingenting å si for barnebidrag etter skilsmisse, ei heller for fars rettigheter når det gjelder barnefordeling og samvær ved samlivsbrudd.

Det var heller ingen systematiske kjønnsforskjeller i hvem som hadde mest lyst til å gifte seg – hun og han var stort sett like interessert. Fire av kvinnene mente imidlertid at partneren var mest interessert. Én fortalte at partneren hadde vært inne på tanken for flere år siden, og hun måtte «roe» ham ned. I ett av parene som ble intervjuet sammen, var begge enig i at han ville det mest. Men to av mennene oppfattet sin partner som mest interessert. Det gjaldt også partneren til en av kvinnene som var intervjuet separat – hun mente derimot at de hadde vært like interessert. To av kvinnene erklærte at de selv hadde ønsket det sterkest. Den ene hadde «pusha litt mer», mens den andre mente at hun «selvfølgelig» var mer opptatt av det enn han var, på grunn av tradisjonelle kjønnsroller: Det er «en jentegreie dette med å ha et sterkt ønske om at familien skal være samlet på den måten, at man skal ha et felles navn og at man skal ha den tryggheten i å vite at man er gift». Men hun la til at «sånn som ting er i dag, så tror jeg at det også er viktig for menn å ha en fast partner som man kan stole på».

FRIERI: HOLLYWOOD-SKRIPDET

Ifølge amerikanske studier er forventningen om at mannen skal fri, fremdeles svært utbredt (Yodanis & Lauer, 2014; Robnett & Leaper, 2013; Schweingruber, Anahita & Berns, 2004). Det amerikanske frieriet er i dag blitt ett av verdens best kjente ritualer, spredd gjennom filmer og TV-serier (Schweingruber mfl., 2004). Den amerikanske forlovelsen beskrives som ett av livets høydepunkt, et øyeblikk som uttrykker kjærlighet, hengivenhet og lykke, men samtidig er det ett av de mest «skriptede» øyeblikk i livet, det ene frieriet ligner mye på det andre (Yodanis & Lauer, 2014).

En amerikansk studie fant at ritualet først og fremst er en bekreftelse på en beslutning paret allerede har tatt, gjennom en overraskelsesforestilling planlagt i fellesskap (Schweingruber mfl., 2004). Mannen tar initiativet, men kvinnen jobber *backstage* med å gi instruksjoner om forestillingen. Ritualet er et kulturelt redskap parene bruker for å sende budskap til hverandre og venner/familie om par-relasjonens status. Ingen oppfattet ritualet som sexistisk eller tilla det ideologisk betydning. Det finnes ingen statistikk over utviklingen i forlovelser i Norge. Men Noack (2001, 2010) har funnet indikasjoner på nedgang i forlovelser. Noack peker på at med samboerskapet er forlovelsens opprinnelige funksjon som overgangsritual gått tapt, den er blitt det Giddens kaller en «skallinstitusjon»: i det ytre tilsynelatende intakt mens innholdet er totalt endret.

Det amerikanske ritualet hadde slått rot blant de norske informantene: Et frieri inngikk i alles bryllupsritualer. Med ett unntak – en kvinne som hadde fridd på en skuddårsdag – hadde mennene fridd. Et par av mennene hadde til og med spurt kvinnens far på forhånd. Det er en tradisjon som skriver seg fra tiden før kvinner fikk status som myndige, da måtte faren til den vordende brud gi sin tillatelse. Frieriet skjedde etter at parene var blitt enig om å gifte seg. For noen hadde det vært bestemt lenge, for enkelte helt fra de ble sammen – «det falt bare på plass sånn, liksom» (K). Andre hadde snakket om at de begge ville gifte seg, «men ikke sånn der veldig mye» (K). Forventningen i de fleste norske parene var at han skulle fri. Men noen kvinner hadde problemer med å få frieriet til å materialisere seg. Kvin-

nen som selv fridde på en skuddårsdag sa i en humoristisk tone at partneren var «litt treig», men at hun ikke kunne ha fridd på en annen dag «for det er ikke lov i gåseøyne». Hun refererte til «denne tradisjonsbindingheten, noe som er *veldig* sjølvalgt». I andre par utøvde kvinnen aktivt press på at mannen skulle fri:

[H]an vet at jeg liker at det skal være sånn (ler), og romantisk, men jeg tror det var etter sånn lettere press fra min side over lang tid, da, sånn hint nå og da, og han visste jo at jeg hadde lyst til å gifte meg, og han visste jo at jeg kom til å svare ja hvis han spurte. Men han visste nok også at det var *han* som måtte spørre da.

Noen av kvinnene kunne gjerne ha brutt med skriptet, men mannen ønsket å spille sin tradisjonelle rolle. Én lot være å fri fordi mannen hadde bedt henne om ikke å gjøre det. Men hun ga ham et moratorium: «[j]eg sa at jeg skal ikke fri fram til nyttår 2015 eller ett eller annet sånt, og hvis du ikke har fridd innen da, så er jeg fri til å gjøre det. Det var avtalen». En av kvinnene hadde tenkt å fri selv, «men så slo han meg!». En av mennene hadde uttrykkelig forbudt sin partner å fri – hvis hun fridde, ville han si nei – «hvis det skal fris, så er det jeg som skal gjøre det». Han ville ha kontroll og føle at det var hans valg. Han var forundret over at kvinner ikke er mer opptatt av å ha denne kontrollen, men hans veto gjorde at hans partner var nødt til å tolke tegn på om han kom til fri: «Vi hadde snakka om det, flere ganger, [...] bla, bla, bla [...] [J]eg bare: ‘Oh, man! Må jeg vente enda mer?’ for jeg var veldig klar da, for at han skulle fri».

Kjærlighetserklæringer og overraskelsesmomenter var med i ritualet. Ifølge en av kvinnene sa partneren «dritmye fine ting», og at det var sjelden og sterkt «at noen sier til deg sånn veldig sårbart, sånn ‘jeg elsker deg på ordentlig og har lyst til å være sammen med deg for resten av livet, har du lyst til å bli gammel med meg?’». Noen av mennene hadde anstrengt seg for å overraske med tidspunktet for frieriet. Én hadde planlagt frieriet i godt over et halvt år, og bar ringen med seg på innerlomma på en to ukers utenlandsferie: «Jeg har aldri vært så nervøs i mitt liv. Jeg skalv. Jeg visste ikke helt – jeg gikk og tviholdt på den ringen, og den var i lommeboka mi, og jeg tviholdt på den».

Hvor dypt Hollywood-skriptet stikker følelsmessig, kom til syne i reaksjonen til en av kvinnene som ble overrasket over partnerens frieri fordi hun følte at forholdet hadde vært inne i en dårlig periode:

[Å] nei det her kom litt sånn – dette kom litt tidlig [...] [N]å kommer dette øyeblikket som jeg har sett så mange ganger før og tenkt veldig mye på. Eller som jeg har sett så mange ganger før på filmer og sånn også bare ‘uææ’, ekstase og – [...] da følte jeg en voldsom forventning da, fra hans side. Og sikkert en forventning i meg, og at jeg burde nå hoppe opp og juble og bli glad, men det ... da var det, alt inni meg nektet det. Klarte ikke det. Så det ble litt sånn antiklimaks tror jeg, for hans del.

Frieriet hadde betydning for tidspunktet for bryllupet. Bryllupsdatoen ble satt cirka ett år frem i tid, noe som ga tid til å planlegge bryllupet og til å spare penger. Noen av informantene hadde imidlertid en lengre forlovelsesperiode bak seg, og hos ett av parene ble bryllupet utsatt fordi de skulle ha barn.

VIELSE: TRO, REFORTRYLLING OG PRAGMATISME

Kirkelige vielsesseremonier går ned i mange land. I England velger seks av ti en borgerlig seremoni, men kirkelig vielse har beholdt en viss popularitet blant de som gifter seg for første gang (Walliss, 2002). En undersøkelse viste at forestillinger om tradisjoner hadde betydning for valget (Walliss, 2002). En kirkelig seremoni var ofte ikke var motivert av tro, men av vagt formulerte ideer om tradisjon eller den riktige måten å gjøre ting på, og det som er estetisk fint. Kirkebryllup er slik sett uthulet – det som gjenstår er et skinn av en tradisjon som engang hadde en dypere mening (Walliss, 2002). Informantene som avviste en religiøs seremoni, ønsket også å trekke på noen av de religiøse strukturene fordi det skaper høytidelighet og en formell ramme. Dette ble også vagt formulert som noe med tradisjon. Dette kan tolkes som en paradoksal effekt av sekulariseringsprosesser. Bryllupet kan ha fått en ny form for opphøyet posisjon: Modernitetens rasjonalisme har fortrenget tilværelsens mytiske aspekter, og (kirke)bryllup er en av få innganger til refortrylling i dagens samfunn (Masimi, Harper & Sellen, 2014).

For to grupper av informanter spilte tro inn i valg av vielse. Blant dem som så på seg selv som kristne, var kirkelig vielse en selvfølge. Ifølge en av kvinnene kom både hun og han fra «familier med kristen tro og tradisjon», og det hadde vært begge barndomsdrøm å gifte seg i en kirke. «Tradisjonelt sagt», så ville de «si det løftet framfor både oss og for Gud, da, og liksom at vi lover å stå sammen.» En av mennene var opptatt av å sette et individuelt preg på den religiøse seremonien gjennom å ta nattverd under vielsen, selv om det var uortodokst og uvanlig. Kirkelig vielse var utelukket for noen av dem som så på seg selv som ikke-religiøse. For en kvinne var det litt av respekt for kristendommen, det ville føles som «litt hyklersk». En annen kvinne sa at verken hun selv eller partneren var kristne, og det ville vært unaturlig å gifte seg i kirken – selv om kirkerommet er veldig flott, blir det «litt dårlig» å gifte seg i kirken bare på grunn av det. En av kvinnene sa et «absolutt rungende nei» til kirkelig vielse, men registrerte at det var «snodig» med venninner som ikke er kristne, men som plutselig hadde lyst til å gifte seg i kirken.

Som i den engelske studien var det flere av informantene som giftet seg i kirken uten å ha noen religiøse motiver, det var tradisjon og estetikk som avgjorde. Medlemmer av statskirken oppfattet seg ikke nødvendigvis som kristne. Det ble antydnet at det kan forhandles om det religiøse innholdet:

Vi er jo ikke sånn veldig kristne noen av oss, men for meg er det veldig viktig å ha tradisjonen, og egentlig ha det der kristne budskapet rundt, bare litt sånn i forhold til slekt og hvordan det har vært gjort i min familie, tradisjonsmessig. Jeg har ikke liksom bedt presten om å tone ned noe av det kristne budskapet, jeg synes det er en veldig fin ting rundt vielsen (K)

En religiøs ramme bidrar til å heve bryllupet over det hverdagslige. Det er ikke «noe feil» med å gifte seg borgerlig, men flere av informantene kunne ikke tenke seg vielse på tinghuset eller borgerlig vielse fordi det virket trist, lite appellerende», utrolig stusslig – «altså, du tar heisen opp i femte for å gifte deg». Der er det heller ikke plass til så mange.

Det var også forhandlinger og pragmatiske avveininger. I noen par hadde hun og han ulike ønsker. Én mann som oppfattet seg som kristen hadde en partner som var ateist, hun ville ikke gifte seg i kirken, noe han gikk med på i et kompromiss der eventuelle barn blir

døpt. Andre ga uttrykk for at vielse i kirken eller ikke, var litt likegyldig. For en av kvinnene var det helt greit å gifte seg i kirken, selv om ingen av de to regnet seg som kristne. Men de gjorde det av hensyn til andre, det var viktig for noen i hans familie:

Jeg er ikke noe sånn, fundamentalt imot kristendommen heller. Jeg har et ganske avslappet forhold til det. Så jeg synes jo at det er fint å benytte seg av kirkerommet, og man får en fin seremoni og sånn. Så, ja, hvis det ikke hadde vært for familien hans, så hadde vi nok gifta oss med en dommer. Men det var det som tippa det.

Ett av parene hadde vurdert både prest og dommer, selv om kona ikke var døpt og han selv ikke var «sånn praktiserende kristen». Men det stedet de hadde valgt for vielsen, gjorde at det enkleste var å få en humanetisk vigsler dit.

BRYLLUPSFEIRING: DEN PERFEKTE DAGEN

Angloamerikanske studier har vært opptatt av bryllup som forbruk. Store, påkostede bryllup øker i omfang, og en bryllupsindustri med magasiner, tv-serier og bryllupsplanleggere har vokst frem (Engstrom, 2008; Otnes & Pleck, 2003). Medienes formidling av hvordan bryllup gjennomføres – gjennom bryllupsmagasiner, Hollywood-filmer og *reality*-program – påvirker forventningene til bryllup (Carter & Duncan, 2017; Engstrom, 2008). Ny teknologi, ikke minst internett, innvirker på planlegging, organisering og dokumentasjon av selve bryllupet (Massimi mfl. 2014). Utviklingen stimulerer forestillinger om perfektion som er med på å legitimere at høye kostnader er nødvendig (Engstrom, 2008).

Bryllup er kulturelt spesifikke ritualer som krever noen felles elementer for å anerkjennes som bryllup (Carter & Duncan, 2018; Yodanis & Lauer, 2014). En engelsk studie fant at bryllupet var en kulturell forestilling hvor paret viste frem sosial og emosjonell vellykkethet (Carter & Duncan, 2017). Parene trakk veksler på tradisjoner som bryllupsforsamlingen kunne relatere seg til. Tradisjoner ble valgt fritt, men middelklasseinformantene var oftere enn arbeiderklasseinformantene opptatt av å skille seg ut med kreative detaljer.

Bryllup innebærer for de aller fleste informantene å arrangere en ganske stor fest for venner og familie:

Åh, det betyr så mye fint, det betyr kjærlighet, og det betyr en stor fest, og det betyr at selvfølgelig, selv om man ikke er kristen eller en annen religion, så skal man få lov til å feire det fineste i livet, og det som alle andre kulturer har på en eller annen måte feiret eller liksom markert i historien. Og få lov til å bruke, spare opp masse penger og arrangere en kjempestor fest for alle vennene sine for å feire, ja, at man har funnet en person man har lyst til å være kjæreste med for alltid, er jo det fineste som finnes (K).

Det legges ned masse tanker, følelser, arbeid og penger i bryllupsfeiringen. «[D]et er nå som jeg skal gifte meg selv at jeg skjønner hvor utrolig stressende det egentlig er, og hvor mye jobb det er og hvor mye det koster» (K). Planleggingen går gjerne over ett år – det er vanskelig å få tak i de fine lokalene, og det er lange ventelister. Ett par hadde lagt inn alle detaljer i det de karakteriserte som ikke et *excel*-ark, men en *excel*-bok. Gjestelisten er som regel lang, det er ikke uvanlig å ha nærmere 100 gjester. Kostnadene varierte, det billigste bryllupet kostet 60 000 kroner, det dyreste 550 000, utgifter et sted mellom 100 000 og

200 000 kroner var vanligst. Parene hadde spart, og flere nevner dessuten ivrige foreldre som både finansierer deler av bryllupet og deltar i planleggingen. Flere av dem som fremdeles var studenter, hadde jobb ved siden av studiene. Alle mente utgiftene til bryllup er høye, og at det er absurd å bruke så mange penger på en enkelt dag. Men det var verdt det – man gifter seg bare én gang i livet. Begivenheten vil bli husket i årene som kommer. En av de kvinnelige informantene observerte at bryllup hadde blitt «en greie» for hennes generasjon. Det legges veldig mye i ekteskapet, mente hun, man implementerer amerikanske tradisjoner med store bryllup, mange penger og hvite kjoler.

Organiseringen av bryllupet trakk på et stort repertoar av tradisjoner og kulturelle ressurser. Bryllupsfesten ble arrangert på ulike måter. Men alle bryllup lignet hverandre, mente en kvinne som «ennå [hadde] til gode å bli sjokkert på en bryllupsdag. Alt foregår i riktig rekkefølge og sånt noe». Flere var opptatt av å gjøre det personlig – det burde si noe om «hvem vi er». Noen ville ha det ledig og lett: «vi er ganske sånn enkle personer, så det er ikke så veldig mye sånn hokus pokus» (K). Noen flyttet hele bryllupet til utlandet. Andre hadde dagnadsbryllup der de involverte familie og venner – på gård eller turisthytte. Pakkefest på hotell eller restaurant, der valget sto mellom standardiserte alternativer, var en lettelse for dem som ikke ønsket å finne på alt selv. Andre ville overhodet ikke ha et «fiks ferdig bryllup», de ønsket å gjøre det selv. Det handlet også om å spare penger. Enkelte tenkte ikke så mye på budsjett, men mer på visjonen om hva de hadde lyst til å få til, og jobbet veldig mye ekstra for å tjene penger for å få til elementer som andre ikke har.

Flere omtalte bryllupet sitt som tradisjonelt, de ønsket å følge tradisjonelle ritualer, noen refererte endatil til sine foreldres bryllup. Det var ingen eksempler på «alternative» bryllupsritualer, verken når det gjaldt vielse eller fest. Bruden bar tradisjonen tro en hvit kjole, selv om noen sa at man «kan stille i lilla om man har lyst».

Helt klart tradisjonelt, vi har med, på en måte, alle aspektene med sånn, pappa følger meg opp kirkegulvet, jeg skal ha blomster, jeg skal ha slør, han skal ha smoking, vi kjører av gårde i en bil med blikkbokser, kutter brudekake, har brudevals – vi har med veldig mange av de vanlige tingene sånn tradisjonsmessig da, liksom lagt opp i den rekkefølgen man pleier å gjøre det. Og vi sitter også med foreldrene ved siden av oss, og forloverne ved samme bord. Så tradisjonelt på den måten (K).

Sosiale medier var inspirasjonskilde. Mange tilbrakte utallige kvelder med internettsøk. En av kvinnene ironiserte over nettstedet *Pinterest*, der er det tips og triks for å gjøre bryllupet mest mulig unikt: «Så [...] liksom drømmen om vintagebryllupet ble veldig sånn, eh, ja, mange som, som skulle ha det mest originale bryllupet [...] Jeg fikk det helt opp i halsen egentlig». Det hentes også ideer fra andres bryllup:

[R]yktet sa at hun var veldig sånn 'bridezilla', og hun og moren hadde liksom [...] begynt *lang* tid i forveien, og det var liksom alt fra, eh ... Hvordan du skal gå fra bilen – altså, det var *alt*, da. Det var sånn 6–7 sider med liste. Så den hjalp jo oss, da, så vi krysset av kanskje halvparten som vi ikke brydde oss noe om, og så tok vi resten [...] Så vi tok utgangspunkt i den, og så tenkte vi litt sånn: 'Hvordan vil vi ha det annerledes da?' (M).

Bryllupet må bli «minneverdig», det skal være «en dag som ikke går inn i en smørje av minner». Det ble planlagt løsninger som «folk husker». Det utløser mye kreativitet, men noen følte

det ble en konkurranse om det fineste og kuleste bryllupet. En av kvinnene opplevde bryllupsdagen som flott, men ganske nervepirrende, fordi «det skal være noe man i teorien og forhåpentligvis også da i praksis bare gjør én gang.» Stresset øker med «bilder som skal legges ut i etterkant og hashtags og alt sånt.» Bildene, ofte tatt av profesjonelle fotografer, legges ut på Facebook. Bryllupets evige liv på internett gir en ekstra omdreining på perfektjoneringen.

Ikke minst skal bruden fremstå som en bedre utgave av seg selv. «Det er *min* dag, og alt skal være perfekt!». Kvinnene hadde tenkt masse på hvordan de ville se ut på bryllupsdagen – noe annet «ville vært en løgn». Det innebar mange runder med kjoleprøving, prøvetime hos frisør for sminke og sette opp hår. Slanking var også tema. «Jeg har lyst til å være så pen jeg bare kan [...] Jeg *skal* bli pen! (ler) [...] jeg må ha bra dagsform liksom, jeg må ha sånn 'være-tynn-dag', hvordan skal jeg, hvordan skal jeg få til det?». Enkelte lot seg mer motstrebende trekke med: «Jo (ler, sukker), ehm, ja, det med den hvite kjolen kjenner jeg på, det har jeg jo lyst til. Føler at man må se ut som en brud [...] Jeg vil jo, vil jo se ekstra flott ut den dagen, vil jo det liksom». Kvinnene blir i fokus, ikke minst «bilder i alle mulige rare vinkler, og man tenker jo selvfølgelig over det [...] Man ser jo det på nett og i alle magasiner og alt, så er det jo ikke ett bilde av en brud som ikke ser pen ut. Og det er jo det håpet om at dine bilder og dine – dine minner i ettertid, da, skal være like bra».

Mennene hadde det enklere. En av dem følte på forventningen om å ta seg godt ut, men i partnerens øyne:

Kanskje presset på seg selv bare, som man setter på at smokingen skal være, du kan si, *picture perfect*, at den skal skinne, se godt ut, skjorta skal være helt rett og ikke noen rynker noen som helst steder og at håret sitter der som det skal, ikke sant, slik at [hun] tenker «wow, han var kjekk».

Bryllupet ble presentert som et felles prosjekt parene diskuterte og ble enig om hvordan de ville ha det. Men kvinnene var engasjerte prosjektledere som hadde styring og kontroll. Partnerne ble gjerne involvert gjennom å ta stilling til kvinnenens forslag og utføre praktiske/tekniske ting. Kvinnene var klar over den skjeve rolledelingen, noen lo det litt bort. «Han jobber, tjener penga, jeg planlegger. Nei da (ler). Ganske nesten sånn [...] Men avgjørelsene har vi jo liksom tatt sammen hele veien». «Jeg bestemmer, og [samboeren] sier 'ja, det er greit!' (ler). Nei da, det er ikke *helt* sånn da». Ofte *googlet* hun i timevis og ga ham forslag: «[...] jeg ser på veldig mye, og så plukker jeg ut kanskje to ting, og så kan han være med på å bestemme eller noe sånt. *Tro* at han bestemmer (ler)». En av mennene mente at han var involvert i mye, men trodde ikke det var alt han ville få «stemmerett» på. Noen menn hadde ikke så sterke meninger om «hvordan ting skal være» – en kvinne sa for eksempel at det kunne være «et tiltak» å få ham til å søke rundt på nettet etter bryllupskafer. Noen få kvinner beskrev partneren som en med «øye for detaljer».

En av kvinnene hadde det hun kalte et likestillings- eller feministisk perspektiv på det å gifte seg – ikke å være for styrende, for ikke å distansere ham – eksemplet var om hun skulle hatt «lavendel som fargetema på alt». En annen kvinne hadde anstrengt seg med å ta passe kontroll. Hun ønsket ikke noe «prinsessebryllup» – denne unike dagen som er blåst opp til amerikansk størrelse, der det ikke er spart på noen ting og alt fokus er på henne. Det var viktig at også mannen fikk føle åtti par øyne på seg, og at «det er *vår* dag, og ikke min». Det var viktig for å få ham til å ønske å delta på de tingene «som måtte gjøres».

ETTERNAVN: INDIVID ELLER FAMILIE

I det moderne samfunnet knyttes navn til egen identitet, navnet er forankret i forestillinger om selvet (Thwaites, 2013). Men navnevalget ved ekteskapsinngåelsen er omgitt av sterke sosiale normer og forventninger i USA og England. Forskere ser den nærmest universelle praksisen med at kvinner fortsetter å ta mannens navn som et iøynefallende eksempel på tradisjoner som overlever (Carter & Duncan, 2018). Det er riktignok lite oppdatert dokumentasjon, men data fra 1995 anslo at bare 1 prosent av engelske kvinner beholdt eget etternavn. En kanadisk studie forklarer videreføring av status quo med at menn har liten interesse av å bryte med praksisen, og at dette kan ha stor betydning hvis kvinnene ikke har veldig sterke preferanser for å beholde eget navn (Lockwood, Burton & Boersma, 2011). En engelsk studie konkluderer med at stabilitet vedvarer gjennom press fra patriarkalske menn – noen menn insisterer på at partneren skal bytte navn – men også normativt press fra venner og familie (Carter & Duncan 2018). Det er dessuten en tendens til å imitere andre når man står overfor en usikker situasjon, da unngås vanskelige forhandlinger. Men studien viser at både kvinner og menn opplevde navnebyttet på ulike måter; noen ganger ble det passivt akseptert eller pålagt uten diskusjon, andre ganger ble det bevisst brukt som et redskap for å skape familieidentitet.

I Norge ble en kjønnsnøytral navnelov vedtatt i 1979; begge beholder automatisk sitt etternavn ved ekteskapsinngåelse dersom man ikke foretar seg noe. En undersøkelse av perioden 1980–2002 viste at mange kvinner likevel fortsatte å følge tradisjonell praksis: 34 prosent tok mannens etternavn og sløyfet eget navn, mens 46 prosent tok mannens etternavn og beholdt sitt eget som mellomnavn. Men 20 prosent beholdt altså eget etternavn (Noack & Wiik, 2008). Kvinner med høyere utdanning, bosatt i Oslo, beholdt eget navn oftere enn andre. Nyere representative data finnes ikke. En revisjon av navneloven i 2003 åpnet for mange mulige kombinasjoner av etternavn, der en av begrunnelsene var likestilling. Et kvalitativt datamateriale fra 2014 blant personer født på 1980-tallet, viste at flere av kvinnene som ikke var gift, planla å beholde eget navn (Grønstad, 2015). Men ansvaret for hva familien skal hete, ble i stor grad overlatt til kvinnene. For en del av kvinnene var det viktigste at de kunne velge selv.

De kvinnelige informantene delte seg når det gjaldt navnetradisjonen. Halvparten var fast bestemt på at de ikke ville bytte etternavn. Navnet var en del av deres identitetsfølelse – noen knyttet det til egen opprinnelsesfamilie – «der jeg kommer fra» – eller et sjeldent familienavn. De så på den gamle navnetradisjonen som upraktisk – det var vanskelig å finne igjen folk hvis de endret navn – og unaturlig «fordi feministen i meg ikke vil det [...] Og hvis vi skulle hete noe annet [...] hvorfor er det sånn at hans navn skal komme sist, liksom?». En av kvinnene mente at de begge hadde et sterkt forhold til etternavnet sitt, og ingen følte at de måtte «tvinge» sitt navn på den andre. En av kvinnene hadde forståelse for det romantiske ved å vise tilhørighet til mannen og symbolisere det å være gift. En annen syntes derimot at tradisjonen var «helt på trynet» og kritiserte kvinner som bytter:

Hm, OK, *ingen* av disse mennene bytter, jeg så de der tallene [...] og det syns jeg er flaut, rett og slett, at ikke man gjør seg noen flere tanker om at sånn 'OK, det er en grunn til at disse mennene ikke ønsker å bytte navn, kanskje du skal tenke litt på det. Hvorfor er det kjipt?', og hva et navn *er*, jeg liker ikke den tanken om at man liksom setter navnet sitt på andre, på en måte, sånn – ja, uten at man er villig til å bytte

navn selv, jeg syns det er helt *weird* også fra de mennenes side. Sånn at ikke de heller syns det er sånn snodig og gammeldags og bare ugreit. Jeg vil ikke sette navnet mitt på noen – ja, men, det er jo – man setter navn på *ting*, liksom. Og [...] jeg *skjønner* at mennesker i dag kan gjøre det og ikke være kjempe-ulikestilte, men likevel.

At familien skulle ha et felles navn, var avgjørende for kvinnene som byttet. Felles navn som symbol på familien var særlig viktig når barn var med i bildet – «det er fint å samle familien på den måten». I en tid med mer flytende og ustabile familierelasjoner kan det være et behov for «vise frem» hvem det er som konstituerer «min familie» (Finch, 2007). Dersom parets barn får farens etternavn, som ser ut til å være det vanligste (Wiik, 2005), får det konsekvenser for kvinnen dersom hun vil knyttes til barnet gjennom felles navn. Videreføring av navnetradisjonen er et eksempel på at det er et begrenset antall levedyktige løsninger, og at aktørene faller tilbake på det kjente og forståelige for å redusere risiko og usikkerhet (Lauer & Yodanis, 2010). Noen par hadde utsatt hele navnespørsmålet til de eventuelt fikk barn. En av disse kvinnene følte seg skviset mellom egen identitet og hensynet til tradisjon:

Men så er jeg og veldig glad i etternavnet mitt, så det blir – det er ikke noe jeg klarer å ta standpunkt til. [S]kal jeg beholde mitt eget nå, så får jeg et fryktelig langt etternavn, og – med å legge på hans. Og skal jeg bare ta hans, så ... Så mister jeg litt av meg sjøl. Ja. Samtidig som jeg vil gjøre det, fordi at det er så tradisjon. Men der velger jeg magesfølelsen på at per nå så er det riktig å holde sitt eget navn.

Bare én valgte det mest tradisjonelle – hun tok mannens etternavn og sløyfet eget etternavn – mann og kone må hete det samme. Hennes mann, som også var blant informantene, følte det var naturlig og mente at han sikkert var påvirket av sine foreldre som hadde gjort det slik. Flere tok mannens etternavn og beholdt eget som mellomnavn for å beholde noe av sin identitet; for en kvinne var det også en måte «å ære» moren og faren på. Mannen hennes mente det var «normalt» å ha felles navn, han viste blant annet til sine gifte brødre. For et par av kvinnene avgjorde estetiske hensyn, de byttet gladelig ut sine etternavn som var *plain* og *boring* med mannens mer spesielle navn.

To av informantene hadde valgt en variant der begge tok hennes etternavn som mellomnavn og hans som etternavn. Men ellers gjorde få av mennene navneendringer. Noen var passive, de så det som kvinnens valg. For en mann var det «ett fett» hva hun valgte – det handler om identitet, det finnes ikke en mal, det er opptil hver enkelt. Andre menn hadde derimot klare preferanser for felles etternavn. Noen mente det var unaturlig å operere med forskjellige navn, «det er noe med å se at vi er sammen». Et par menn vedgikk å ha utøvd «betydelig press» for at deres navn skulle stå sist – begge hadde gårdsnavn med lange familietradisjoner. Den ene mente at han godt kunne ha byttet navn om han hadde het Olsen eller lignende. Ifølge en av kvinnene som selv ikke ville endre navn, hadde hennes partner vurdert å bytte til hennes navn, litt for å distansere seg fra familien sin og skape noe eget. Men hun trodde ikke han kom til å gjøre det. En av mennene planla seriøst å ta etternavnet til sin partner, begge ville da ta hans etternavn som mellomnavn. Både hun og han fremhevet hennes sjeldne norske etternavn. Men han ville samtidig bli kvitt «utlendingsstemplet». Han var født og oppvokst i Norge, men hadde familienavn fra Øst-Europa, og var lei av stadig å bli spurt om hvor han kom fra.

BRYLLUP I AVTRADISJONALISERINGENS TIDSALDER

Den gjengse motivasjonen for å gifte seg var som et ekko fra den gamle regulative ekteskapstradisjonen: å stadfeste og forplikte forholdet offentlig, med et ideal om at det skal vare livet ut – «forhåpentligvis». Men meningsinnholdet var et annet, det symboliserte ikke en legitimering av forholdet, de fleste var samboere – det ekteskapskontrakten ga, var større følelsemessig trygghet. Å gifte seg var «å stenge døra» og å ha en «ekstra airbag» i en tid der samfunnsdiskursen kretser om hvor vanskelig det er for par å holde sammen. Ekteskapet får slik paradoksalt nok mening i lys av de samme prosessene som har underminert institusjonen: privatisering og liberalisering av samliv. Så selv om ekteskapskontrakten i Norge har størst symbolsk verdi, med små juridiske forskjeller i rettigheter og plikter mellom gifte og samboere, opplever de som giftet seg ekteskapet som *enforceable trust* – en offentlig forpliktelse som minsker risikoen for at partneren vil gå tilbake på avtaler som er gjort (Cherlin, 2004). Det er uklart hvilken kunnskap folk faktisk har om de juridiske sidene (se Lappegård & Noack, 2015), men samboerskapet, som bare krever en privat forpliktelse, oppleves som lettere å bryte. I denne unge middelklassegenerasjonen ble altså ekteskapet videreført som en meningskonstituerende tradisjon. Men for et mindretall som var vokst opp i en sterk kristen familietradisjon, ble ekteskap opplevd som en regulativ tradisjon i opprinnelig forstand, som en legitimering av samliv.

Bryllupet var i seg selv også en motivasjon for å gifte seg – en feiring av kjærligheten i nærvær av familie og venner, som også var med på å vise frem forpliktelse og stabilitet i forholdet. Tradisjonelle elementer inngikk i bryllupsritualene – i flytende blandinger og omfang, og valgene involverte ulike nivåer av refleksjon. Tradisjoner gir individene ressurser som de kan velge å bruke, men tradisjoner velges også som resultat av begrensninger (Lauer & Yodanis, 2010). Mannens frieri var standard, populariteten kan tyde på re-tradisjonalisering av et ritual som i en periode var for nedadgående. Det får sin næring fra Hollywood-romantiske skript, som synes å være dyspsialisert inn i deler av denne generasjonen. De fleste hadde blitt enig å gifte seg på forhånd, og ingen stilte spørsmål ved ritualets patriarkalske forhistorie. Dette var ett av få bryllupsritual der mannen ble forventet å ta ansvar for gjennomføringen, mens kvinnen opererte *backstage*. Men noen av de kvinnelige informantene kunne godt ha fridd selv, og noen av mennene var trege med å leve opp til forventningene.

Valg av type vielse innebar mer refleksjon, om enn i varierende grad. Valget av en tradisjonell kirkelig vielse hadde ulik mening for informantene. For dem som kom fra en kristen familietradisjon, var det en regulativ religiøs tradisjon og et valg som ble tatt for gitt. For andre var det mer snakk om en sekulær familietradisjon som skapte en estetisk opphøyet ramme om begivenheten, som også langt på vei ble opplevd som en selvskreven tradisjon. De som giftet seg borgerlig, brøt med den religiøse tradisjonen på grunn av sitt sekulære livssyn. Men valg av vielsesritual ble i noen situasjoner gjenstand for forhandlinger mellom de to. I andre tilfeller spilte hensynet til andre en avgjørende rolle.

Ettersom bryllupet ble betraktet som en «én gang i livet»-begivenhet, utløste det stor arbeidsinnsats og involverte mange penger. Bryllupsfesten skulle speile det individuelle brudeparet, og dette ble fremvist i mange små detaljer. Mens noen var tilfreds med pakkeløsninger, utviste andre stor oppfinnsomhet i bruk av tradisjoner kombinert med nye kreative elementer. Tradisjoner ble formidlet og tilpasset både gjennom evaluering av andres

bryllup og fra ulike internett-ressurser. Kvinnene var tradisjonenes forvaltere, de visste «hvordan ting skal være». De la til rette for at mennene skulle føle at de hadde en aksje i de valgene som ble tatt. Bryllupsbildene som etterpå får evig liv på sosiale medier, bidro til en ekstra omdreining i jakten på perfektjon.

Den patriarkalske tradisjonen der kvinnen tar mannens etternavn ved ekteskapsinngåelsen, splittet kvinnene – valget sto mellom identitet som individ eller familie. Noen så det som naturlig å følge tradisjonen, men ikke før barn var med i bildet – navnebyttet var fra-koplet ekteskapsinngåelsen. Andre kvinner motsatte seg tradisjonen, de opplevde den som et anslag mot sin individuelle identitet. Noen var ambivalente – de ville gjerne at familien skulle ha samme navn, men hadde problemer med å gi avkall på eget navn. Få menn endret navn. Noen holdt en viss distanse til det de oppfattet som kvinnens valg, mens andre kjempet for – eller så det som normalt – at deres etternavn ble felles familienavn.

Analysen reiser en rekke spørsmål for videre forskning, blant annet betydningen av klasse og kjønn i videreføring av ekteskapstradisjonen. Utvalget utgjør en selektert gruppe, men det er en interessant gruppe, både fordi en økende andel av fødselskullene tar høyere utdanning og fordi det er dette sosiale sjiktet som statistisk sett oftest gifter seg og har det mest stabile samlivet. Dette materialet kan gi noen pekepinner om hvorfor. Det er et sjikt som synes å legge stor vekt på stabilitet og stødige rammer for familieliv. Forventningen om stabile ekteskap ble også overført mellom generasjonene. Ekteskap og bryllup hadde høy symbolsk status. Informantenes anstrengelser og pengebruk vitner om norsk middelklasselevelstand, men gir også indikasjoner på at bryllup som sosial begivenhet har eskalert som identitetsmarkør og inngår i en statuskonkurranse. Dette er i tråd med en amerikansk studie som, parallelt med at normene knyttet til ekteskapsinstitusjonen svekkes, fant at ekteskap var blitt en markør for prestisje og personlig suksess (Cherlin, 2004).

Likestilling mellom kjønnene kom til uttrykk på et grunnleggende plan – menn var like interessert som kvinner i å gifte seg, og søkte den emosjonelle tryggheten og stabiliteten som ekteskapet gir. Men forvaltningen av ekteskapets symbolske tradisjoner var kvinnenes domene – og ansvar. Mange ekteskapsritualer har en patriarkalsk forhistorie. Analysen viser at flere kjønnskjeve tradisjoner lever videre, og at refleksjon over dette var til dels begrenset eller variabel. Frieri og navnevalg er de mest iøynefallende, men det var mange andre elementer – eksempelvis hvit brud som føres av til alters av far, etter at han har gitt sin tillatelse. Avstanden i tid og endret meningsinnhold kan nok delvis forklare reproduksjonen av tradisjonelle mønstre i denne generasjonen. Men kulturelle forestillinger er heller ikke organisert i enhetlige systemer, folk kan lever fint med ulike og til dels konflikterende oppfatninger av verden (Swidler, 2001). Hvordan disse kjønnskulturelle forskjellene oppfattes i forhold til likestillingsorienteringen på andre områder i samfunnet, vil være interessant å undersøke nærmere.

OM ARTIKKELEN

Takk til Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (ISS) ved Universitetet i Oslo for Småforskningsmidler, til Ragnhild Ekelund for vitenskapelig assistanse, og til kolleger ved ISS, Institutt for samfunnsforskning, *TfS*' anonyme konsulenter og redaktører for hjelpsomme kommentarer.

REFERANSER

- Beck, U. (1992). *Risk Society*. London: Sage.
- Carter, J. (2017). Why marry? The role of tradition in women's marital aspirations. *Sociological Research Online*, 22(1), 1–14. DOI: <https://doi.org/10.5153/sro.4125>
- Carter, J. & Duncan, S. (2017). Wedding paradoxes: Individualised conformity and the 'perfect day'. *Sociological Review*, 65(1), 3–20. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12366>
- Carter, J. & Duncan, S. (2018). *Reinventing Couples. Traditions, Agency and Bricolage*. London: Palgrave Macmillan.
- Cherlin, A. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 66, 848–861. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x>
- Dommermuth, L., Hart, R. K., Lappegård, T., Rønsen, M. & Wiik, K. Aa (2015). *Kunnskapsstatus om fruktbarhet og samliv i Norge*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Dzamarija, M. T. (2017). Stadig flere som fødes i Norge har innvandrerbakgrunn. Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stadig-flere-som-fodes-i-norge-har-innvandrerbakgrunn>
- Engstrom, E. (2008). Unraveling the knot. Political economy and cultural hegemony in wedding media. *Journal of Communication Inquiry*, 32(1), 60–82. DOI: <https://doi.org/10.1177/0196859907306833>
- Finch, J. (2007). Displaying families. *Sociology*, 41(1), 65–81. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038507072284>
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.
- Gilding, M. (2010). Reflexivity over and above convention: The new orthodoxy in the sociology of personal life, formerly sociology of the family. *British Journal of Sociology*, 61(4), 757–777. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2010.01340.x>
- Gross, N. (2005). The detraditionalization of intimacy reconsidered. *Sociological Theory*, 23(3), 286–311. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2005.00255.x>
- Grønstad, L. F. (2015). Val av etternavn i 2014. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 39(3–4), 263–281.
- Hansen, T. & Slagsvold, B. (2012). *Likestilling hjemme*. Oslo: Nova.
- Heelas, Paul (1996). Introduction: Detraditionalization and its rivals. I Heelas, P., Lasch, S. & Morris, P. (red.), *Detraditionalization* (s. 1–20). Cambridge: Blackwell.
- Hobsbawm, E. (1996). Introduction: Inventing traditions. I Hobsbawm, E. & Ranger, T. (red.), *The Invention of Tradition* (s. 1–14). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551–575. DOI: <https://doi.org/10.1086/227049>
- Høeg, I. M. (2008). *Velkommen til oss. Ritualisering av livets begynnelse*. Ph.d.-avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Jamieson, L. (1999). Intimacy transformed? A critical look at the 'pure relationship'. *Sociology*, 33(3), 477–494.
- Kalmijn, M. (2004). Marriage rituals as reinforcers of role transitions: An analysis of weddings in the Netherlands. *Journal of Marriage and the Family*, 66(3), 582–594. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00039.x>
- Kalmijn, M. (2007). Explaining cross-national differences in marriage, cohabitation, and divorce in Europe, 1990–2000. *Population Studies*, 61(3), 243–263. DOI: <https://doi.org/10.1080/00324720701571806>
- Lamont, E. (2014). Negotiating courtship: Reconciling egalitarian ideals with traditional gender norms. *Gender & Society*, 28(2), 189–211. DOI: <https://doi.org/10.1177/0891243213503899>
- Lappegård, T. & Noack, T. (2015). The link between parenthood and partnership in contemporary Norway – Findings from focus group research. *Demographic Research*, 32, 287–310. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.9>

- Lauer, S. & Yodanis, C. (2010). The deinstitutionalisation of marriage revisited: A new institutional approach to marriage. *Journal of Family Theory & Review*, 2, 58–72. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2010.00039.x>
- Lewis, J. (2001). *The End of Marriage? Individualism and Intimate Relations*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Lockwood, P., Burton, C. & Boersma, K. (2011). Tampering with tradition: Rationales concerning women's married names and children's surnames. *Sex Roles*, 65, 827–839. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11199-099-011-0034-1>
- Massimi, M., Harper, R. & Sellen, A. (2014). «Real but Glossy» – Technology and the practical pursuit of magic in modern weddings. CSCW 2014, February 15–19. Baltimore, MD, USA. DOI: <https://doi.org/10.1145/2531602.2531682>
- Noack, Turid (2001). Forlovelse i samboerskapets tid. *Samfunnspeilet* nr. 3, Statistisk sentralbyrå.
- Noack, T. (2010). *En stille revolusjon. Det moderne samboerskapet i Norge*. Dr.philos.-avhandling. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Noack, T. & Lyngstad, T. (2012). Samlivsrevolusjonen. I Ellingsæter, A. L. & Widerberg, K. (red.), *Velferdsstatens familier* (s. 55–75). Oslo: Gyldendal.
- Noack, T. & Wiik, K. Aa. (2008). Women's choice of surname upon marriage in Norway. *Journal of Marriage and the Family*, 70, 507–518. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2008.00497.x>
- Otnes, C. C. & Pleck, E. H. (2003). *Cinderella Dreams: The Allure of the Lavish Wedding*. Berkeley: University of California Press.
- Robnett, R. D. & Leaper, C. (2013). “Girls don't propose! Ew.” A mixed-methods examination of marriage tradition preferences and benevolent sexism in emerging adults. *Journal of Adolescent Research*, 28(1), 96–121. DOI: <https://doi.org/10.1177/0743558412447871>
- Schweingruber, D., Anahita, S. & Berns, N. (2004). “Popping the question” when the answer is known: The engagement proposal as performance. *Social Focus*, 37(2), 143–161. DOI: <https://doi.org/10.1080/00380237.2004.10571239>
- Smart, C. & Shipman, B. (2004). Visions in monochrome: Families, marriage and the individualization thesis. *British Journal of Sociology*, 55(4), 491–509. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00034.x>
- Sobotka, T. & Toulemon, L. (2008). Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe. *Demographic Research*, 9(6), 1–56. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.6>
- Swidler, A. (2001). *Talk of Love: How Culture Matters*. Chicago: Chicago University Press.
- Thompson, J. B. (1996). Tradition and self in a mediate world. I Heelas, P., Lasch, S. & Morris, P. (red.), *Detraditionalization* (s. 89–108). Cambridge: Blackwell.
- Thwaites, R. (2013). The making of selfhood: Naming decisions on marriage. *Families, Relationships and Societies*, 2(3), 425–439.
- Walliss, J. (2002). «Loved the wedding, invite me to the marriage»: The secularisation of weddings in contemporary Britain. *Sociological Research Online* 7(4). Hentet fra <http://www.socresonline.orguk/7/4/walliss.html>
- Wiik, K. Aa. (2005). Det blir gjerne fars etternavn. *Samfunnspeilet* nr. 6. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Wiik, K. Aa. (2010). *Whether, When and With Whom? Socioeconomic Inequalities in Marriage and Cohabitation in Norway*. Ph.d.-avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Wiik, K. Aa., Bernhardt, E. & Noack, T. (2009). A study of commitment and relationship quality in Sweden and Norway. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 465–477. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00613.x>
- Yodanis, C. & Lauer, S. (2014). *Getting Married. The Public Nature of Our Private Relationships*. New York: Routledge.